'Oysa ne aradım bunu ne de istedim'

"Yarın Savaşta Beni Düşün", klasik bir Javier Marías romanı. Yazarının deyişiye 'başka şeylerin yanı sıra geniş anlamıyla aldatmayı' konu ediniyor. Ancak tam da Marías'ın kaleminden çıkacak bir roman gibi konu katman katman genişliyor ve ortaya; büyük bir şiiri de barıdıran, kollarını iki dünya savaşına dek uzatan derinlikli bir metin çıkıyor.

"Javier Marías, derinlikli anlatımıyla kendini hemen belli ediyor ve ardından, bir dolu soruyla yarattığı roman evreniyle baş başa bırakıyor okurunu. Yarın Savaşta Beni Düşün için de farklı bir durum söz konusu değil."

ERAY AK
erayak@cumhuriyet.com.tr

Javier Marías adını Türkçede yayımlanan kitaplarından biliyoruz ancak isminin bilinirliği kadar yazarın değerinden, yaptıklawrından ve kaleminden çıkanların neler üzerinden gittiğinden haberdar olunduğu fikrine sahip değilim. Yani Marías'ın kitapları Türkçede basılıyor, raflarda kendine yer buluyor, özellikle nitelikli edebiyat peşindeki okurun gündemine de geliyor fakat yeterli okur kitlesine ulaşamıyor.

Bu yazının konusu Marías'ın kendisinden çok Türkçede yeniden yayımlanan romanı Yarın Savaşta Beni Düşün. Ancak hemen yukarıda bahsettiğim nedenlerden, Marías'ın kendisi üzerine de birkaç şey söylemek gerekir diye düşünüyorum. Daha doğrusu Marías'ın ülkemiz dışındaki algısından ve kaleminden çıkanların neden değerli bulunduğundan...

Marías'ın romanları dünyanın pek çok diline çevriliyor ve pek çok ülkede değer görüyor az önce de bahsettiğim gibi. Aynı şekilde Türkçeye de çevrilmiş fakat yankı bulmamış. Yazının konusu Yarın Savaşta Beni Düşün örnekse... 1999'da Pınar Savaş tarafından dilimize kazandırılıyor. Hatırlayan var mı bilmiyorum ancak kitap yeni baskı görmüyor ve o günden bugüne ancak sahaflarda bulunabiliyor. Bunu bir kenara bırakırsak Marías'ın halihazırda yazdığı dil İspanyolca nedeniyle geniş bir coğrafyaya sesleniyorsa da çevirilerle dünyaya da ses verir hale geldiğini söylerek devam edelim. Özellikle de Avrupa'da geniş bir okur kitlesine hitap ediyor Marías ve bugünün önde gelen modern yazarları arasında gösteriliyor. Dahası Nobel Edebiyat Ödülü için de ismi geçiyor. Bu son söylediğimin tartışmaya açık olduğunun farkındayım ancak Marías söz konusuysa eğer, tartışmalı bir mesele de olsa elimizdeki, dile getirmekte yarar var çünkü yazarlık macerasında zor dönemeçleri almış bir isim olarak duruyor şu an karşımızda ve "Nobel mi?" diye sorulursa eğer çok da düşünmeden "Neden olmasın," diye cevap verebiliriz rahatlıkla Marías adına.

Kaldı ki Orhan Pamuk da aynı cevabı vermiş. Ödülü henüz almışken, "Nobel Edebiyat Ödülü'nün, kendisine değil de bir başka yazara verilecek olsaydı bunun kim olmasını isterdiniz?" sorusu yöneltildiğinde Pamuk'a, verdiği isimlerin arasında Javier Marías da yer alıyor.

Bunun birkaç anlamı var. Biz her ne kadar Marías kitaplarıyla "yeni yeni" tanışıyor olsak da, bize gelmeden dünya üzerindeki tekamülünü tamamlamış yazar. Bunu da sadece üzerine yazılanlardan ya da konuşulanlardan değil, elimize aldığımız kitaplarından da anlayabiliyoruz. Özgün ve derinlikli anlatımıyla kendini hemen belli ediyor yazar ve ardından, bir dolu soruyla yarattığı roman evreniyle baş başa bırakıyor okurunu.

MARÍAS VE SHAKESPEARE

Javier Marías'ı Orhan Pamuk ve dünya edebiyatı için önemli hale getiren sebepler ise epey fazla. Bunların başını da Marías'ın romanlarını kurduğu dili ve bu dili kullanış şekli çekiyor. Bu dil üzerine söyleneceklerin en başına, Marías'ın bir Shakespeare hayranı, bir adım daha ileri giderek çevirmeni olduğunu getirelim. Sonuçta İngiliz Edebiyatı öğrenimi görmüş bir yazardan bahsediyoruz. Shakespeare hayranlığı ve okur yazarlığını böylelikle anlamlandırabiliriz. Ancak Marías için Shakespeare, "biraz daha fazlası" çünkü önemli romanlarının adını da Shakespeare'den alıntılarla ortaya çıkarıyor. Yarın Savaşta Beni Düşün de Marías'ın kitabın kapağına taşıdığı Shakespeare alıntılarından biri. Tıpkı kısa süre önce yeni baskısı yapılan Beyaz Kalp gibi... Ancak Shakespeare, çevirmenliğini yapması ve kitaplarının ismini onun cümlelerinden çıkarmasından da bir adım ötesi Marías'ta. Yazarın üslubunu belirleyen bir yanı da var Shakespeare'in. Bu ise her kitabında derinlere işlemiş bir ses olarak çıkıyor karşımıza.

Yarın Savaşta Beni Düşün için de farklı bir durum söz konusu değil. Bunun yanında, uzun aradan sonra Seda Ersavcı çevirisiyle yeniden okuduğumuz roman, Marías edebiyatına dair pek çok nüveyi elde etmemizi, diğer anlamıyla Marías edebiyatına genel bir çerçeve meydana getirecek nitelikleri sağlamasının yanında, kendi özelinde pek çok farklı bağlamı barındırmasıyla da dikkat çekiyor.

KURGU, HAYATA DAHİL

Yarın Savaşta Beni Düşün üzerine birkaç laf etmek için ilk sayfadan değil son sayfadan başlamak istiyorum. Marías, kitabının sonuna, "Sonsöz ve İki Not", başlığı altında metinler eklemiş. Bunlardan ilki, yazarın 1995'te, Caracas'ta, Uluslararası Romulo Gallegos Ödülü'nün kendisine teslimi sırasında yaptığı konuşma ve bu konuşmasında Marías, bugün neden hâlâ

»

» roman okuduğumuzu, bir diğer anlamıyla neden edebiyata ihtiyaç duyduğumuzu sorguluyor. Bu sorgusuna başlarken de Cioran'ı kendisine rehber ediyor.

"Cioran, dünyada bunca şey yaşanırken insan hiç cereyan etmemiş şeylerle nasıl ilgilenebilir ki?" diye soruyor bize ve tam da bu nedenle "anıları, biyografileri, günlükleri, mektupları ve tarih kitaplarını yeğlediğini" dile getiriyor.

"Durup düşündüğümüzde belki de Cioran'a hak vermemek elde değil," diyor Marías da. "Belki de yetişkin ve az çok ehil insanların daha ilk sayfasından itibaren kurmaca ve uydurma olduğu konusunda kendilerini alenen uyaran bir anlatımın içine gömülmeleri gerçekten de anlaşılması güç ve tuhaftır."

Ancak mesele burada başlasa da başladığı yerde bitmiyor. Marías, "anlaşılması güç" olarak nitelediği bu durumun, ne olursa olsun bir ihtiyaçtan doğduğunu da belirtiyor ve bunun, "kesin olanın yanı sıra mümkün olanı, yaşananların ve ekarte edilenlerin yanı sıra varsayımları ve tahminleri, gerçekleşenlerin yanı sıra ise gerçekleşebilecek olanları da tanıma ve bilme ihtiyacı" olduğunu söylüyor.

Bu anlamda kurgunun da bize tam olarak "kendimizi ve hayatımızı anlatırken genellikle bir kenara bıraktığımız bir başka boyutu" hatırlattığı için ihtiyaçlar listesinde yer aldığını belirtiyor.

Yarın Savaşta Beni Düşün de kelimenin tam anlamıyla böyle bir refleksten doğmuş. Marías'ın dile getirdiklerini farklı bir şekilde ele alırsak; karşılıklı anlayış iplerini okur nezdinde değerli kılma çabasının ürünü roman. "Yarın Savaşta Beni Düşün adlı bu metin," diyor Marías, "başka şeylerin yanı sıra, kelimenin en geniş anlamıyla aldatmayı konu edinir ve içinde şöyle bir cümle geçer: 'Bir sanrı içinde yaşamak ve kandırılmak kolaydır, hatta doğalımız bu: Dolayısıyla bunun hayatı bize böylesine zehir etmesine izin vermemeliyiz."

Marías'ın bundan hemen önce söyledikleriyle birlikte tarttığımızda bu son cümleleri, ortaya kurgunun, sanrılarımızla birlikte zaten hayatın tam ortasında var olduğu, ihtiyaçtan öte bir anlamda gerçekliğin farklı bir yansıması olduğu durumu ortaya çıkıyor. Yarın Savaşta Beni Düşün özelinde ise bu gerçekliğin, çok daha derinlerden yürüdüğünü, yaşamın tam ortasından çıkıp Marías'ın roman evrenine yerleştiğini belirtmek gerek.

ALDATMAK...

Marías'ın da dediği gibi Yarın Savaşta Beni Düşün, "başka şeylerin yanı sıra kelimenin geniş anlamıyla aldatmayı" konu ediniyor. Fakat bu aldatma meselesi pek çok farklı biçimiyle romanda kendine yer buluyor. Metnin şekillenmesini sağlayan aldatma olayı ise Marías'ın hikâyesi boyunca olayları onun bakışıyla izleyeceğimiz anlatıcısı Victor'un, daha önce iki defa görüştüğü fakat pek yakınlığı olmayan, evli ve bir çocuk annesi Marta Tellez'in evine yemeğe davet edilmesiyle başlıyor. Bu yemeğin sıradan bir akşam yemeği olmayacağı ise Victor ve Marta'nın birbirlerine duyduğu çekimden bellidir. Yani bir anlamda Marta Tellez, romanın akışında daha sonra ortaya çıkacak kocasını aldatıyordur o gece ancak hiçbir şey planladıklar gibi gitmeyecektir. Önce Marta'nın çocuğu uyumamak için diretecek, ardından ise yatak odasına geçtikleri andan itibaren gariplikler başlayacaktır.

"Yabancı bir evdeydim," diyor anlatıcımız Victor, "hayatımda hiç görmediğim ve hakkında karısının gece boyunca, doğal olarak ve sinir bozucu bir şekilde, birkaç kez telefiz ettiği adı dışında hiçbir şey bilmediğim bir adamın yatak odasındaydım."

Fakat gerçek gariplik Marta'nın kendini kötü hissetmesi ve ardından çok geçmeden yatağında, Victor'un kollarında ölmesiyle başlıyor. Gariplik şu: Victor, çok tanımasa da kollarında ölen bu kadını, sabah çocuk bakıcısının bulması üzere olduğu yerde mi bırakacak yoksa, gerekli yerlere haber verip kendini de açığa çıkarmak üzere hesap mı verecek? Anlatıcımızın içine düştüğü bu ilginç durum üzerinden buluyor roman rengini ve Victor, tercihini, aklına gelen ilk fikirden yana kullanarak yabancısı olduğu evden ayrılıyor. Sonrasında ise kendisini rahat bırakmayan bir dürtüyle kollarında ölen bu kadının hayatına doğru bir yolculuğa çıkıyor. Yarın Savaşta Beni Düşün, anlatıcımızın bu yolculuğunu ele alıyor bütününde.

"KLASİK" MARIAS ROMANI

Bu ele alış ise tam anlamıyla Marías'ın özgün üslubuyla şekilleniyor. Bu noktada yazarın detaycılığı, ayrıntılar üzerinden farklı hikâyelere kayması ama özünde tüm bu farklı hikâyelerin de romana hizmet ettiğinin unutulmaması gerekiyor. Söz konusu Marías ise eğer bilinmeli ki romanın dünyasına atılan her taş, zaman gelecek ayağımıza takılacak. Yarın Savaşta Beni Düşün için de aynı şeyler geçerli. Daha romanın başında, dekorun basit bir parçasıymış gibi sunulan çocuk oyuncağından, hikâye ilerleyip Victor, Marta'nın yaşamının kapılarını araladıkça, iki dünya savaşını da içine alan derinlikli ve merak uyandıran bir tablo çıkacak. Bu da karşımızda, katmanlara ayrılmış fakat yine de merkezini kaybetmemiş bir roman olduğu anlamına geliyor.

Yarın Savaşta Beni Düşün, aslında klasik bir Javier Marías romanı. Ani ölümlerle hikâyesine başlamayı seven Marías'ın, bu ölümün gerçek nedenini romanının sonuna kadar saklamasıyla, kahramanlarının olay örgüsü içinde attıkları her adımın bize aktarılmasıyla, okurun önüne kördüğüm içinde koca bir yumak atması ve bu düğümlerin her birini çözerken takındığı detaycı tavrıyla, dahası yarattığı özgün üslubunun her satırda kendini belli etmesiyle alıyor Yarın Savaşta Beni Düşün "klasik bir Marías romanı" benzetmesini.

Ancak şöyle de bir gerçek var ki Marías'ın her şeyin üzerinden geçen ve katıksız bir şiiri andıran bu üslubu zaman zaman okurunu yorabiliyor. Bu anlamda Thomas Bernhard'a benzediğini söyleyebiliriz Marías'ın üslubunun. Okurundan çok şey bekleyen, beklediğini bulduğu an da zengin dünyaların kapılarını aralayan bir roman evreni var Javier Marías'ın. ■

Yarın Savaşta Beni Düşün / Javier Marías / Çeviren: Seda Ersavcı / Yapı Kredi Yayınları / 312 s.